

Date: 27th April-2025

**BOLALAR ADABIYOTI ORQALI ESTETIK TARBİYANI SHAKLLANTIRISH
METODLARI**

Qahramonov Aliboy Yolgoshovich

Filologiya fanlari nomzodi, ISFT instituti katta o'qituvchisi

Najmiddinova Nargiza Jamoliddinova

Abdukarimova Osiyo Baxtiyorovna

Ibragimova Yorqinoy Ismonjon qizi

ISFT instituti Boshlang'ich ta'lim fakulteti 3-kurs talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalar adabiyoti orqali estetik tarbiyani shakllantirishning samarali metodlari tahlil qilingan. Estetik tarbiya, bolaning go'zallikka bo'lgan munosabati, ruhiy va axloqiy kechinmalari adabiy asarlar orqali shakllanadi. Maqolada o'qituvchilarning bolalar adabiyotini ifodali o'qish, tasviriy san'at bilan integratsiya qilish, adabiy mushoira va ijodiy mashqlar orqali estetik tarbiyaga erishish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. Shu bilan birga, bolalarda estetik didni shakllantirishning usul va metodlari tahlil qilinib, ularning o'quv jarayoniga qo'llanilishi muhimligi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: estetik tarbiya, bolalar adabiyoti, badiiy obrazlar, didni shakllantirish, she'r, ertak, ijodiy ifoda, o'qish metodikasi, tasviriy san'at, axloqiy-estetik munosabatlar.

Estetik tarbiya – bu bolalarda go'zallikni anglash, qadrlash va unga intilish hislarini shakllantiruvchi muhim tarbiyaviy yo'nalishdir. Ayniqsa, bu jarayon bolalik davridan boshlanishi zarur, chunki bola tafakkuri, dunyoqarashi va axloqiy qadriyatlari aynan ilk yillarda shakllana boshlaydi. Shu nuqtayi nazardan, bolalar adabiyoti estetik tarbiyaning eng kuchli vositalaridan biri hisoblanadi. Chunki badiiy adabiyotda tabiat go'zalligi, insoniy tuyg'ular, ezgulik, xayrixohlik, halollik kabi estetik-axloqiy tushunchalar hayotiy obrazlar orqali ta'sirli tarzda ifodalanadi.

Bolalar uchun yozilgan ertak, she'r, hikoya va dostonlarda estetik zavq uyg'otuvchi obrazlar, tasvirlar, badiiy vositalar bolalarning didini shakllantiradi, go'zallikni anglash va baholash qobiliyatini rivojlantiradi. Shuningdek, bolalar adabiyotini o'qish jarayonida o'qituvchi turli metodlardan foydalanish orqali estetik tarbiyaga erishishi mumkin.

Estetik tarbiya – bu bolalarga nafosatni ko'ra bilish, his qilish, undan zavq olish, go'zallikka intilish va uni yaratish ehtiyojini singdirishdir. Bolalar adabiyoti esa o'zining badiiy obrazlar, go'zal ifodalar, musiqiylik va hayotiylik bilan boy bo'lgan mazmuni orqali bolalarga estetik tarbiyani samarali singdiruvchi vosita bo'lib xizmat qiladi. Bunday tarbiya bolalarda dunyoni obrazli idrok etish, go'zallikni qadrlash, noxushlik va xunuklikni rad etish hissini shakllantiradi.

Badiiy obrazlar orqali estetik didni shakllantirish. Bolalar adabiyotida uchraydigan rang-barang badiiy obrazlar – tabiat manzaralari, mehribon qahramonlar, musiqiy ritmga ega she'rlar bolalarning tasavvur olamini kengaytiradi. Masalan, Erkin Vohidovning bolalar uchun yozilgan she'rlari nafaqat mazmun, balki ritmik ohangdorligi



Date: 27th April-2025

bilan ham estetik zavq uyg'otadi. O'quvchilarga bunday asarlarni ifodali o'qitish, obrazlarni tahlil qilish, ularning fazilatlarini haqida suhbat uyushtirish orqali estetik tushunchalar singdiriladi.

Adabiy mushoira va badiiy ifoda mashqlari. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ifodali o'qish, yod olish va ijodiy qayta hikoyalash orqali badiiy asarlarga emotsional yondashuv shakllanadi. Bu estetik tarbiyaning muhim usullaridan biridir. O'qituvchining tinglovchida hayajon uyg'otadigan ohangda o'qishi, dramatik o'yinlar, sahnalashtirish mashqlari bolalarning ichki hissiyotlarini uyg'otadi va obrazli fikrlashni rivojlantiradi.

Tasviriy san'at bilan integratsiyalashgan metodlar. Bolalar adabiyoti asosida chizmachilik mashg'ulotlari o'tkazish – o'quvchilar o'qigan ertak yoki hikoya asosida rasm chizish, qahramonlarga mos kollajlar tuzish, go'zal manzaralarni tasvirlash orqali nafaqat eslab qolish, balki estetik didni shakllantirishga ham xizmat qiladi. Bu orqali bola o'z tasavvuridagi go'zallikni o'z tasvirida ifoda etishga intiladi.

Axloqiy-estetik munosabatlarni tahlil qilish. Bolalar adabiyotidagi ijobiy va salbiy qahramonlar, ularning xatti-harakati, muomala madaniyati, go'zallikka bo'lgan munosabati ustida suhbatlar o'tkazish orqali estetik hamda axloqiy tarbiya uyg'un holda amalga oshiriladi. Bu esa o'quvchida nafaqat tashqi go'zallikni, balki ichki go'zallik – mehr, samimiyat, poklik, halollikni qadrlash hissini uyg'otadi.

Adabiy ijodga yo'naltirish metodlari. O'quvchilarga she'r tuzish, hikoya yozish, mavjud ertaklarni davom ettirish yoki yangi qahramonlar yaratish vazifalarini berish orqali ular o'z estetik dunyoqarashlarini badiiy shaklda ifodalashni o'rganadilar. Bunday topshiriqlar orqali bolaning tasviriy va emotsional tafakkuri, estetik ifoda imkoniyatlari kengayadi.

Adabiyot va san'atning o'zaro aloqasi. Bolalar adabiyotini estetik tarbiya vositasi sifatida ishlatishda adabiyot va san'atning o'zaro aloqasi muhim o'rin tutadi. Masalan, adabiy asarlar tasviriy san'atga, musiqaga, teatrga, kino va hatto raqsga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bolalar adabiyotini san'at bilan integratsiyalashgan holda taqdim etish orqali ularning estetik dunyoqarashini kengaytirish mumkin.

Bolalar adabiyotida personajlar va ularning tarbiyaviy roli. Estetik tarbiya jarayonida asarlardagi qahramonlar muhim rol o'ynaydi. O'quvchilarga bolalar adabiyotidagi personajlar – ijobiy va salbiy qahramonlar, ularning xulq-atvori, munosabati va qarorlarining o'rgatilishi orqali axloqiy va estetik tushunchalar singdiriladi. O'quvchilarning qahramonlar bilan bog'liq shaxsiy hissiyotlari, empatiya qilish, adolatni anglash va go'zallikni qadrlashni rivojlantiradi.

Estetik tarbiya uchun bolalar adabiyoti janrlarining o'rni. Har bir janrning o'ziga xos tarbiyaviy ahamiyati bor. Misol uchun, ertaklar bolalarda xayolni, tasavvurni rivojlantirsa, she'rlar bolaning ritmik sezgilari, tovushlarni idrok etish qobiliyatini oshiradi. Dostonlar va qisqa hikoyalar esa bolalarda ko'proq qahramonlik tuyg'ulari, jamoaviylik hissini shakllantiradi.

O'quv jarayonida o'qituvchi va bola o'rtasidagi hamkorlik. Estetik tarbiya samaradorligini oshirish uchun o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida samarali muloqot va



Date: 27th April-2025

hamkorlik juda muhim. O'qituvchi bolalar bilan birgalikda badiiy asarlarni tahlil qilish, ularni birgalikda tasavvur qilish, suhbatlashish orqali o'quvchilarning estetik qarashlarini rivojlantiradi. O'quvchilarni interfaol usullar orqali badiiy asarlarga jalb etish, ular bilan didaktik o'yinlar o'ynash ham estetik tarbiyaning samaradorligini oshiradi.

Bolalar adabiyotida zamonaviy tendensiyalar va ularning estetik tarbiyadagi roli. Zamonaviy bolalar adabiyotida texnologiyalar va vizual vositalarning roli ortib bormoqda. Elektron kitoblar, multfilm va video o'quv materiallari orqali bolalar adabiyotini o'qishning yangi shakllari rivojlanmoqda. Ushbu tendensiyalarni e'tiborga olib, bolalar adabiyotining estetik tarbiyada qo'llanilishining yangi yo'llari tahlil qilinishi mumkin.

Kreativ yozish va o'quvchilarning estetik ifodasi. O'quvchilarning kreativ yozish qobiliyatlarini rivojlantirish orqali ularda estetik sezgi, go'zallikni anglash va uni ifoda etish imkoniyatlarini shakllantirish mumkin. Misol uchun, bolalarni badiiy tasavvur va ijodkorlikka rag'batlantirish uchun ular o'z hikoyalarini yoki she'rlarini yozishga undash, o'qilgan asarlarga o'z fikrlarini yozma va og'zaki tarzda ifodalashga imkon yaratish.

Estetik tarbiya va bola psixologiyasi. Estetik tarbiya bolalar psixologiyasiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ularning sezgi organlari, his-tuyg'ulari va fikrlash jarayonlari rivojlanadi. O'quvchilarga estetik asarlarni taqdim etishda, bola psixologiyasini inobatga olish muhimdir. Ularning qiziqishlari, yoshiga mos asarlarni tanlash, ularning shaxsiy tajribalari va his-tuyg'ulari bilan bog'lash orqali estetik tarbiya samaradorligi oshadi.

Bolalar adabiyoti – bu nafaqat ma'lumot manbai, balki go'zallik, nafosat, ezgulik va estetik his-tuyg'ularni shakllantiruvchi kuchli tarbiyaviy vositadir. Ayniqsa, estetik tarbiyaning asoslari boshlang'ich ta'lim bosqichida qo'yilishi kerak bo'lgan muhim jarayon bo'lib, bunda bolalar adabiyotining roli beqiyosdir. She'r, ertak, hikoya, doston kabi janrlarda ifodalangan badiiy obrazlar, tabiat manzaralari, ruhiy kechinmalar bola dunyoqarashini boyitadi, uning go'zallikni anglashi va qadrlashiga zamin yaratadi.

O'qituvchining adabiy asarlarni tanlashi, ularni ifodali o'qitishi, bolalar bilan mushoira, tahlil, sahnalashtirish, chizmachilik va ijodiy ishlanmalar orqali ishlashi – bularning barchasi estetik tarbiya samaradorligini oshiradi. Bunday yondashuv bolalarning didini, axloqiy-estetik qarashlarini, emotsional sezgirligini, ijobiy hayotiy pozitsiyasini shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shunday ekan, boshlang'ich sinfda bolalar adabiyotidan foydalanish jarayonida o'qituvchilarning estetik tarbiyaga yo'naltirilgan metodlardan keng foydalanishi, ularni amaliyotda tizimli qo'llashi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Estetik tarbiya – bu kelajakda yuksak madaniyatli, go'zallikka oshufta, ijobiy fikrlovchi shaxsni tarbiyalashning mustahkam poydevoridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Shodiyeva S., Boshlang'ich sinfda adabiy tarbiya, O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi nashriyoti, Toshkent, 2018, 160 bet.
2. Tursunov O., Bolalar adabiyoti va tarbiyasi, O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, Toshkent, 2020, 280 bet.



Date: 27th April-2025

3. Vohidov E., Bolalar adabiyotida go‘zallik va axloqiy qadriyatlar, Ma’naviyat, Toshkent, 2021, 220 bet.
4. G‘ulom G‘., Bola shodligi (bolalar uchun hikoyalar va she‘rlar), Sharq, Toshkent, 2017, 96 bet.
5. Xolmatova M., Bolalar adabiyotining tarbiyaviy ahamiyati, Fan va ta’lim, Toshkent, 2019, 132 bet.
6. Akramov M., Estetik tarbiya va uning o‘qitishda qo‘llanishi, Ilm va madaniyat, Toshkent, 2021, 118 bet.
7. Jorayev R., Ta’limda estetik yondashuv: nazariya va amaliyot, «Ilm ziyo», Toshkent, 2020, 176 bet.
8. O‘zbekov B., Boshlang‘ich sinfda she‘r va ertakni o‘qitish metodikasi, Xalq ta’limi, Toshkent, 2022, 156 bet.

